

# Eğitimli Genç İşsizliği Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış<sup>1</sup>

Başak KICIR\*\*

**Özet:** Yaşamımızı sürdürmek için birçoğumuzun işe ihtiyacı vardır. Uygun ve verimli bir işin yokluğu, yoksulluğa ve sosyal eşitsizliklere yol açmakta depresyon, kaygı, psikosomatik belirtiler, intihar riski, alkol madde kullanımı gibi birçok psikolojik sorunu da beraberinde getirmektedir. Türkiye işsizlik oranlarının yüksek olduğu ülkelerden biridir, özellikle genç nüfus işsizlikten yoğun olarak etkilenmektedir. Ülkemizde gençlerin büyük bir kısmı iş bulma şanslarını artırmak için yükseköğretime yönelmektedir. Her yıl 2 milyondan fazla öğrenci üniversite sınavına girmektedir. Fakat yükseköğretimi tamamlamış gençler işgücü piyasasına girişte birçok zorlukla karşılaşmakta, yaşanan yoğun işsizlik nedeniyle iş bulmakta zorlanmaktadır. Bu durum üniversite eğitime devam eden gençlerin işsizlik kaygısı yaşamalarına yol açmaktadır. İşsizlik gençlerde öfke, hayal kırıklığı, gelecekte umutsuzluk gibi duygulara yol açabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, dünyada ve Türkiye’de işsizliğin ulaştığı boyutları gözler önüne sermek, işsizliğin psikolojik etkilerine değinmektir. Çalışma özellikle yükseköğretime devam eden gençlerin yaşadığı işsizlik kaygısına odaklanmaktadır. Çalışmada genç işsizliği teorileri ve psiko-sosyal işsizlik teorilerine de yer verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** İşsizlik, Genç İşsizliği, İşsizliğin Psikolojik Etkileri, İşsizlik Kaygısı, Genç İşsizliği Teorileri, Psiko-Sosyal İşsizlik Teorileri

## **Educated Youth Unemployment and Unemployment Worry**

**Abstract:** Many of us need a job in order to survive. Lack of proper and productive job may cause poverty, social inequalities and many psychological problems such as depression, anxiety, psychosomatic symptoms, suicide risk, alcohol and substance abuse. In Turkey unemployment rates are high, especially among young people. Many young people prefer university education in order to raise their

\* Makale Geliş Tarihi: 13.01.2017

<sup>1</sup> Bu makale aşağıdaki yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır: Kıcırcı, B. (2010). *Üniversite son sınıf öğrencilerinde işsizlik kaygısı: Psikolojik etmenler açısından bir inceleme*. Ankara Üniversitesi, Ankara. Başak Kıcırcı

\*\* Dr. Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Sosyal Politika doktora programı.

employment prospects. Every year more than 2 million students take university exam. But after graduation young people couldn't find job because of high unemployment rates. These conditions affect university students too, they feel unemployment worry, anger and frustration and they are hopeless about future. The aim of this study is to give detailed information about dimensions of unemployment in world and in Turkey, make clear the psychological effects of unemployment. Focus of this study is unemployment worry among university students. Youth unemployment theories and psycho-social unemployment theories are explained in the study.

**Keywords:** Unemployment, Youth Unemployment, Psychological Effects of Unemployment, Unemployment Worry, Youth Unemployment Theories, Psycho-Social Unemployment Theories

## Giriş

Yaşamımızı idame ettirmek için birçoğumuzun işe ihtiyaı olduğu bir gerçektir; fakat işin birey açısından anlamı para kazanmanın çok ötesindedir. İş, yaşamımızda önemli bir role sahiptir; kişiye maddi kaynak, statü, sosyal destek, düzen ve amaç kazandırmaktadır. Uygun bir işe sahip olmak birey, aile ve toplum üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (U, 2009). Uygun ve verimli bir işin yokluğu, yoksulluğa ve sosyal eşişsizliklere yol açmakta birçok psikolojik sorunu da beraberinde getirmektedir. Stres verici ve olumsuz bir yaşam olayı olarak değerlendirilen işsizlik üzerine yapılan çalışmalarda işsizliğin yaşam kalitesi, psikolojik iyilik hali, fiziksel sağlık ve kişiler arası ilişkiler üzerinde olumsuz etkileri olduğu gösterilmiştir.

İşsizlik Türkiye'nin de öncelikli sorunları arasındadır. 1980'lerin başında ve daha sonra 1990'ların başında gerçekleşen kısmi bir azalma dışında, işsizlik oranı 1960'lardan bu yana sürekli olarak artmaktadır (Ansal vd. , 2000: 102). Mart 2017 verilerine göre ülkemizde işsizlik oranı % 11,7 seviyesinde gerekleşişmiş, işsiz sayısı 3,6 milyon kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2017).

Dünya ekonomisinde görülen klme işsizler ordusunu artırmaktadır, özellikle kriz dönemleri iş piyasasına girmeye hazırlanan ya da yeni girmiş gençleri daha çok etkilemektedir. Uluslararası alışma rgt (U) 2016 yılında dünya istihdamına ilişkin yayınladığı raporda, gençlerin küresel işgücüne katılım oranlarının uzun süreli bir düşüş eğilimi gösterdiğini, 2000 yılında % 53, 6 olan katılımın 2016 yılında % 45,8'e gerilediğini tespit etmiştir. 2016'da dünyadaki toplam işgücünün sadece % 15'ini ve çalışma çağındaki nüfusun % 21'ini temsil eden gençler, küresel lkte işsizlerin % 35'inden sorumludur (ILO, 2016: 6).

Türkiye genç nüfusun yoğun olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. 15–24 yaş arası genç nüfus Türkiye'deki işgücünün ve aynı zamanda işsizlerin önemli bir blmnn oluşturmaktadır. Ülkemizde 15-24 yaş arası genç nüfusta işsizlik oranı 2017 yılı Mart döneminde 4,4 puanlık artış ile % 21,4 olarak gerekleşişmiştir (TÜİK, 2017).

Genç işsizliği oranları sürekli yüksek olduğu ve eğitimden çalışma yaşamına geçiş giderek zorlaştığı için, gençlerin giderek artan bir bölümü ne eğitimde ne istihdamda (NENİ) kategorisine girmektedir (ILO, 2016: 17). Bu grup çalışmayan, eğitim (örgün ve yaygın) görmeyen gençlerin toplam genç nüfus içindeki oranını ifade etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü 28 ülkede 15-29 yaş arası gençlerin kabaca dörtte birinin ne eğitimde ne istihdamda kategorisine girdiğini belirtmektedir. OECD ülkelerinde 15-19 yaş arası gençlerin % 7'si bahsedilen kategoriye girmektedir. Bu oran kişi başı milli geliri görece düşük ve eğitimi bırakma oranları yüksek kimi ülkelerde özellikle yüksektir (ILO, 2016: 18). Örneğin 2014 yılında 15-19 yaş grubunda NENİ oranı Meksika'da % 15, Türkiye'de %21'dir; Yunanistan, İtalya ve İspanya'da %10'nun üzerindedir (ILO, 2016: 18). Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı 20-24 yaş grubunda belirgin olarak artarak % 18'e çıkmaktadır. 20-24 yaş grubunda en yüksek oran % 36 ile Türkiye'de görülmekte, bunu % 35 ile İtalya ve % 31 ile Yunanistan izlemektedir (ILO, 2016: 18). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2017 Mart verilerine göre 15-24 yaş gençlerde NENİ grubunda yer alan gençlerin oranı % 23'tür. Çalışma Örgütüne (2016: 18) göre bu oran düşük vasıflı gençlerin ve aynı şekilde yükseköğretimi bırakan gençlerin sınırlı iş olanaklarını ve istihdama geçişte karşılaştığı engelleri yansıtır; bu duruma becerilerin bozulması, eksik istihdam ve cesaretin kırılması eşlik eder.

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi dünyada ve özellikle Türkiye'de işsizlik en önemli sorunlar arasında yer almakta, bu sorundan da en çok gençler etkilenmektedir. İşgücü piyasasına katılmak, işsizlik kısılcısından kurtulmak için insanlar çeşitli çözümlere başvurmaktadır, bunlardan biri de eğitime devam ederek işgücünün niteliğini artırmaktır. Gençler üniversite eğitimi alarak meslek sahibi olmaya ve işgücü piyasasında daha avantajlı bir konuma gelmeye çalışmaktadır. Bu amaçla Türkiye'de her yıl 2 milyondan fazla öğrenci üniversite sınavına girmektedir. Fakat üniversite eğitimi işsizlik sorununu ortadan kaldırmamakta, yüksek işsizlik oranları eğitimli işgücünü de tehdit etmektedir. Mart verilerine göre yükseköğretim mezunlarının işsizlik oranı % 12,2 seviyelerine ulaşmıştır, yaklaşık bir milyon üniversite mezunu genç işsizdir (TÜİK, 2017). 2016 Ocak ayında aynı grupta işsizliğin % 10,1 oranında ve 650 bin kişi civarında gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda artışın çok hızlı olduğu görülmektedir.

Dünya çapında müreffeh, sürdürülebilir ve adil bir sosyo-ekonomik bir ortam için gençlerin işgücü piyasasına katılımı, eğitim almaları ve beceri geliştirmeleri elzemdir (ILO, 2016: 1). Orta yaş grubuyla kıyaslandığında uzun süreli işsizlik gençler arasında çok yaygın değildir fakat uzayan işsizlik dönemleri gençlerde beceri kaybına yol açmakta, işgücü piyasasında deneyim kazanmanın engellenmesi özellikle ilk kez iş arayan gençlerin cesaretini kırmakta, gelecekteki istihdam ve ücret beklentilerini düşürmektedir (ILO, 2016: 7). Üniversiteden mezun olarak işgücü niteliğini artırmanın iyi bir iş için yeterli olmaması gençlerdeki gelecek belirsizliğini artırmaktadır. Güvenceli ve daha iyi ücretlerle çalışma istekleri

nedeniyle üniversite mezunu işsizlerin, işsizlik süresi de niteliksiz işgücüne göre daha uzun olmaktadır. Gençler için iş bulmak, birey olmak, aileden ayrılmak, evlenmek, yeni bir ev kurmak yani kısaca bağımsız bir birey olmak için tek yol olabilmektedir (Çelik, 2006). Psiko-sosyal gelişim evreleri düşünüldüğünde de bu iddianın doğru olabileceği görülmektedir. Ergenlik döneminde gençler kimlik oluşturma çabasıdadır. Toplumda anlamlı bir rol ve yer edinmeyi hedeflemektedirler. İşsizlik bu noktada bir tehdit olabilmekte ve gencin kimlik karmaşası yaşamasına yol açabilmektedir.

Yükseköğretimi tamamlamış gençlerin işgücü piyasasına girişte karşılaştığı zorluklar, yaşanan yoğun işsizlik üniversite eğitimine devam eden gençleri de etkilemekte, bu gençlerin işsiz kalma kaygısı yaşamalarına yol açmaktadır. Bu durum gençlerde öfke, hayal kırıklığı, gelecekte umutsuzluk gibi duygulara yol açabilmektedir.

## İşsizlik Kavramı ve Türkiye’de İşsizlik

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, işsizliğin sanayi devriminden sonra ücretli çalışma şeklinin yayılması ve işçi işveren ilişkilerinin gelişmesiyle ortaya çıktığı söylenebilir (Ataman, 1999: 2). 19. yüzyılda işsizliğin bireyin eksik ve hatalarından kaynaklandığı düşünülüyordu ancak 20. yüzyılda işsizlik sosyal bir nitelik kazanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü’ne göre işsiz:

Belli bir yaşta, belli bir zaman diliminde:

- a) “işçi olmayan”, ör. ücretli bir işte veya kendi işinde çalışmayan;
- b) “o sırada iş için uygun”, ör. belli bir zaman diliminde ücretli iş veya kendi işi için uygun;
- c) “iş arayan”, ör. belli bir zaman döneminde iş bulmak için belli girişimlerde bulunmuş tüm kişileri kapsamaktadır (UÇÖ, 1982).

TÜİK işsizi “Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki fertler işsiz nüfusa dâhildirler” şeklinde tanımlar. İşsizlik, o sırada çalışmayan, iş arayan ama iş bulamayan kişinin durumu olarak tanımlanmaktadır (Young, 1985: 5). Fakat bu tanım iş olanaklarının sınırlılığı nedeniyle iş aramaktan vazgeçmiş kişileri kapsamamaktadır. İş aramaktan vazgeçmiş kişilerin dâhil edilmesi durumunda işsizlik; bir toplumun çalışma ve ekonomi yaşamında işgücüne olan istemin, işgücü sunumunu karşılayamaması durumu olarak tanımlanmaktadır.

Kişi bakımından işsizlik, işten doğan gelirin kesilmesi olması durumudur. Toplum bakımından ise işsizlik üretici kaynaklardan biri olan işgücünün bir bölümünün kullanılmaması, boşa harcanması durumudur (Ataman, 1999: 14). Bu durum ülke ekonomisi açısından önemli kayıplara yol açarken, çalışanlar açısından ise her an işsiz kalma korkusu yaratmaktadır.

İşsizlik sadece durumsal yönleri (işin olmaması) değil aynı zamanda güdülenme yönleri (iş bakma) ve tıbbi ve yasal yönleri ('iş için uygun' olma) kapsayan kompleks, çok boyutlu bir yapıdır (Paul ve Moser, 2006: 597).

TÜİK ülkedeki işgücünün yapısını ortaya koymak, istihdam edilenlerin; iktisadi faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin; iş arama süresi ve aradıkları meslek ve benzeri özellikler hakkında Hane Halkı İşgücü Anketleri aracılığıyla bilgi derlemektedir. Ayrıca bu anketlerde işsizlik oranı ve işsiz nüfusun özellikleri hakkında da bilgiler yer almaktadır. İşsizlik oranlarını ölçerken TÜİK yukarıda ifade edilen standart bir işsiz tanımından faydalanmaktadır. Bu anketlerde işsizler cinsiyete, eğitim seviyesine, bölgeye, çalıştıkları sektöre göre de ayrılmaktadır.

Türkiye'de işsizlik olgusu, ekonomik ve sosyal yapı değişikliklerine bağlı olarak 1980'li yıllardan sonra hissedilen en temel problemlerden birini oluşturmaktadır. Bu dönemden itibaren işsizlik, yaşanan ekonomik krizlerle birlikte artış göstermiştir. 2000 yılında % 6,5 olan işsizlik oranı 2001 krizinden sonra % 10,3'e çıkmıştır. 2008 yılında yaşanan krizin ardından ise işsizlik oranı % 14 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2009). Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2017 yılı Mart döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 600 bin kişi artarak 3 milyon 642 bin kişi olmuş; işsizlik oranı ise 1,6 puanlık artış ile %11,7 seviyesinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017). Yıllara göre Türkiye'de işsiz sayısı ve işsizlik oranları aşağıdaki tablodan takip edilebilir. TÜİK 2014 yılından itibaren veri setlerinde yeni düzenlemeler yapmıştır. Yeni veriler önceki yıllarla karşılaştırılmayacağı için tablolarda 2014 yılına kadar olan verilere yer verilmiştir.

**Tablo 1: Türkiye'de İşsizlik Oranları ve İşsiz Kişi Sayısı (2005-2013)**

Yıllar	Toplam (%)	Erkek (%)	Kadın (%)	İşsiz Sayısı (Bin kişi)
2005	10,6	10,5	11,2	2.388
2006	10,2	9,9	11	2.328
2007	10,3	10,0	11,6	2.377
2008	11,0	10,7	11,6	2.611
2009	14,0	13,9	14,3	3.471
2010	11,9	11,4	13,0	3.046
2011	9,8	9,2	11,3	2.615
2012	9,2	8,5	10,8	2.518
2013	9,7	8,7	11,9	2.747

**Kaynak:** TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Türkiye'de, hızı azalmakla birlikte, nüfus artmaya devam etmektedir. Genç nüfus oranı yüksek olan ülkemizde çalışma çağındaki nüfusa her yıl yaklaşık 1 milyon kişi eklenmektedir. 1988 yılında 15-64 yaş grubunda bulunan (çalışma çağındaki) nüfus 33,7 milyon iken, 2005 yılında bu rakam 50,8 milyona ulaşmış, 2009 yılında 51,5 milyon olarak belirlenmiştir. 2015 yılında ise ülkemizde çalışma çağındaki nüfus 53,4 milyon kişi (% 67,8) olarak gerçekleşmiştir.

Buna paralel olarak bir işi olup istihdam edilenler ve işsizlerin toplamından oluşan işgücü de oldukça hızlı bir artış göstermektedir. 1970 yılında işgücü 14,5 milyon kişi iken, 1980 yılında bu rakam 17,8 milyon kişiye ve 1997 yılında 22,4 milyon kişiye ulaşmıştır. 2009 yılında 24,3 milyon kişi olan işgücü 2017 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 milyon 130 bin kişi artarak 31,1 milyon kişiye yükselmiştir (TÜİK, 2017).

Türkiye ekonomisinin büyüme, yatırım ve ihracat gibi belli başlı göstergelerinde gözlemlenen değişikliklere rağmen, Türkiye genelinde işgücüne katılım giderek azalmaktadır (Lordoğlu vd. ; 1999). Türkiye’de işgücü piyasasının en önemli sorunlarından biri çalışma çağı nüfusunun istihdamdan daha hızlı artması ve yeni istihdam imkânı yaratılamamasıdır. Türkiye OECD ülkeleri içinde işgücüne katılımın en düşük olduğu ülkedir. Türkiye’de işgücüne katılma oranları yıllara göre değişiklik göstermektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü ve Hane Halkı İşgücü Anketleri verilerine göre 1970 yılında işgücüne katılım oranı % 39,5 iken, 1989 yılında %55,3, 1997’de % 47,4 olmuş; 2010 yılında ise % 47,5 olarak gerçekleşmiştir. (TÜİK, 2010). 2017 Mart döneminde işgücüne katılma oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,1 puan artarak % 57,3 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017).

Türkiye’de işsizliğin süresi de uzamıştır, bir diğer deyişle uzun dönemli işsizlik giderek artmaktadır. 1 yıl ve daha uzun süredir iş arayanların oluşturduğu uzun süreli işsizlerin oranı 2000 yılında % 20,5 iken, 2003 yılında % 23,4 ve 2006 yılında % 31,4 ve 2009 yılında % 22,7 olarak tespit edilmiştir. 2016 yılında bu oran % 22,3 olarak belirlenmiştir. İşsizliğin kronik ve yapısal bir hal aldığını göstermesi bakımından bu sonuçlar dikkat çekicidir.

2008 yılında 15-24 yaş arasındaki genç nüfusta % 17,6 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, 2010 yılında ise 8 puanlık bir yükselişle % 25,9 olarak tespit edilmiştir. 2015 yılında % 18,5 olan genç işsizliği 2016 yılında % 19,9, 2017 Mart döneminde ise % 21,4 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017). İşsizliğin gençleri daha çok etkilediğini sonuçlar da göstermektedir.

Cinsiyetlere göre işsizlik oranının dağılımına bakıldığında 2016 yılında işsizlerin % 9,3’ünü erkekler % 15,5’ini kadınlar oluşturmaktaydı. 2017 yılında ise işsiz erkeklerin oranı 10,5 kadınların oranı % 14,3 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2016).

Eğitim durumuna göre işsizler incelendiğinde 2017 yılı Mart döneminde okuryazar olmayan grupta işsizlik % 6, lise ve altı eğitimlilerde % 11, lise mezunlarında % 15, mesleki ve teknik lise mezunlarında % 12,6 ve yükseköğretim mezunlarında % 12,2 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017).

## Genç İşsizliği

Genç işsizliği, 15-24 yaş arası işi olmayan tüm gençleri kapsayan bir kategoridir (Eurostat, 2017). Genç işsizliği oranı ise 15-24 yaş grubundaki işsizlerin toplam işgücü (hem işi olan hem de işsiz) içerisindeki yüzdesini ifade eder (Eurostat, 2017). TÜİK işgücü istatistikleri, genç nüfus işsizlik oranında 15-24 yaş grubunu temel almaktadır.

Gençler işsizlik riskine daha açıktırlar ve işsizlikten en fazla etkilenen grubu oluşturmaktadırlar. Genç işsizlik oranları, genelde tüm yaşlardaki işsizlik oranının iki katı ya da daha fazlasıdır (Eurostat, 2017). UÇÖ 2016 Dünya İstihdam ve Sosyal Görünüm raporunda 2015 yılında % 12,9 olan genç işsizlik oranının, 2016 yılında 13,1 oranına çıkacağı, küresel genç işsiz sayısının yarım milyon artarak 71 milyon seviyesine çıkacağı belirtilmektedir (2017). Dolayısıyla genç işsizliği dünyada ve ülkemizde önemli bir sorundur. Gelişmekte olan ülkelerin nüfusunun büyük çoğunluğunu gençler oluşturduğu için işsizlik bu ülkeleri daha yoğun etkilemektedir. Genç nüfusun artmasına rağmen yeterli istihdam olanaklarının yaratılamaması gelişmekte olan ülkeler için ciddi problemleri de beraberinde getirmektedir. Fırsat yetersizliği, siyasal ve sosyal yaşamdan dışlanma gençleri suç ve şiddete yönlendirebildiği için gençler risk içeren bir gruptur.

Türkiye de genç nüfusa sahip bir ülkedir. 15 yaş ve üzeri yaştaki nüfus 1988-2005 döneminde 1,5 katın üzerinde artarak 33,7 milyondan 50,8 milyona çıkmıştır (Özdemir vd. ; 2006). Ülkemizde 15-64 yaş grubunda bulunan (çalışma çağındaki) nüfus 2017 yılında ise 59,6 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017). Toplam istihdam artış hızı ise nüfus artış hızından daha düşük olmaktadır.

Türkiye’de genç işsizliği 2001 yılına kadar OECD ortalamasına yakın bir oranda gerçekleşmiştir; fakat 2001 krizinden sonra oran OECD ortalamasını aşmıştır. 2016 yılında 15-24 yaş grubunda işsizlik OECD ülkelerinde % 13,0 iken, Türkiye’de % 19,5 olarak gerçekleşmiştir (OECD, 2017). Genç işsizliği oranları 2005 yılında % 19,3, 2008 yılında % 17,6 ve 2009 yılında % 26,5’tir. Ülkemizde 15-24 yaş arası genç nüfusta işsizlik oranı 2017 yılı Mart döneminde bir önceki yıla göre 4,4 puanlık artış ile % 21,4 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017). Veriler genç işsizliğindeki artışı gözler önüne sermektedir. Tablo 2’de yıllara göre genç işsizliği oranlarındaki değişimler görülebilmektedir. Tablo 3’te ise eğitim durumuna göre işsizlik oranlarına yer verilmiştir.

**Tablo 2: Genç İşsizlik Oranları (%) (2005–2013)**

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
<b>15 - 24 yaş</b>			
2005	19,9	19,5	20,5
2006	19,1	18,3	20,6
2007	20,0	19,6	20,8
2008	20,5	20,1	21,2
2009	25,3	25,4	25,0
2010	21,7	21,0	23,0
2011	18,4	17,1	20,7
2012	17,5	16,3	19,9
2013	18,7	17,0	21,9
<b>15 - 29 yaş</b>			
2005	16,9	16,1	18,6
2006	16,2	15,4	18,2
2007	16,4	15,7	18,1
2008	17,0	16,3	18,6
2009	21,6	21,1	22,6
2010	18,4	17,3	20,8
2011	15,6	14,2	18,6
2012	15,0	13,4	18,4
2013	15,8	13,9	19,8

**Kaynak:** TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri



**Tablo 3: Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (%) (2005-2013)**

Yıllar	Okur-yazar olmayanlar	Lise altı eğitlimliler	Lise	Mesleki veya teknik lise	Yükseköğretim
2005	4,9	10,1	13,9	13,6	10,0
2006	4,8	9,8	14,0	11,8	9,6
2007	5,2	9,8	13,9	12,0	9,7
2008	6,3	10,7	14,1	11,7	10,3
2009	8,0	13,9	18,0	15,6	12,1
2010	6,0	11,6	15,9	13,2	11,0
2011	4,6	9,3	12,6	11,0	10,4
2012	3,9	8,7	11,8	10,1	10,1
2013	4,9	9,3	12,0	10,5	10,3

**Kaynak:** TİİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Türkiye’de genç işsizliğinin önemli bir bölümünü de eğitlimli genç işsizliği oluşturmaktadır. Eğitim seviyesinin ve işgücünün niteliğinin yükseltilmesi işsizlikle mücadelede yeterli olmamıştır. 2001 krizinden sonra ortaya çıkan yüksek işsizlikten eğitlimli işgücü de büyük oranda etkilenmiştir. Yüksek eğitlimlilerde işsizlik 90’lı yıllarda % 7’ler civarında gerçekleşmiştir. 2001 krizinden sonra bu oran % 11’in üzerine çıkmıştır. 2010 yılında işsizler içinde yüksekokul ve fakülte mezunlarının oranı % 11,5 olarak tespit edilmiştir. Yükseköğretim mezunları arasında 2016 yılında % 9,7 olan işsizlik oranı 2017 Mart verilerine göre % 12,2 seviyelerine ulaşmıştır, yaklaşık bir milyon niversite mezunu genç işsizdir (TİİK, 2017). Türkiye’de, niversite eğitimi alan işgücü artmaktadır fakat bununla birlikte genç işgücü içinde niversite mezunu olanların işsizlik oranı da yükselmektedir. İşsizler içinde eğitlimli işgücünün yüksekliliği Türkiye’de yüksek eğitimi tamamlamış genç işgücü istihdamında sorunlar olduğunu göstermektedir. Ülkemizde eğitim-istihdam ilişkisi yeterince kurulamamıştır. Tablo 4’te yükseköğretimde işsizlik oranları ve cinsiyetler arasındaki farklar görülebilir.

**Tablo 4: Yükseköğretimde İşsizlik Oranları (%) (2005-2013)**

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
2005	10,0	7,9	14,1
2006	9,6	7,7	13,0
2007	9,7	7,4	13,9
2008	10,3	8,1	14,3
2009	12,1	9,6	16,3
2010	11,0	8,0	15,9
2011	10,4	7,6	15,2
2012	10,1	7,2	14,7
2013	10,3	7,4	15,1

**Kaynak:** TİİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri

Gençler arasında ilk iş arama döneminde işsizliğin görülmesi doğal karşılanabilir ancak uzun dönemli işsizliğin ne ölçüde yoğun olduğuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Genç işsizlik oranının yüksek olması Gürsel'e (1999) göre istihdamın istikrarsızlığının göstergesi olmaktadır. Yüksek işsizlik ortamında gençler, güvencesiz, düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmakta, sahip oldukları vasfı işlerine yansıtamamaktadır.

İşgücü piyasasına dâhil olmak özellikle gençlerin sosyal bütünleşmesi için büyük önem taşımaktadır. İşsizlik sosyal dışlanmayı, toplumun kültür ve yaşam tarzından uzaklığı beraberinde getirmektedir. Genç işsizliği yalnız toplumsal sorunlara değil, ekonomik, psikolojik birçok soruna da yol açmaktadır. Makalenin bundan sonraki bölümünde işsizliğin psikolojik etkilerine ve işsizlik kaygısına yer verilecektir.

## **İşsizlik ve Psikolojik Etkileri**

Bireyin istihdam durumundaki değişimler beden sağlığını olduğu kadar ruh sağlığını da etkilemektedir. İşsizliğin psikolojik etkilerini ele alan çalışmalar alan yazında oldukça geniş yer tutmaktadır. İşsizliğin depresyon, öfke, umutsuzluk duygularıyla, kaygı semptomları, psikosomatik semptomlar, intihar riski ve alkol madde kullanımıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Feather ve Bond (1983) işi olan ve işsiz mezunların zaman kullanımını incelemek üzere düzenledikleri çalışmada, işsiz mezunların daha amaçsız ve örgütsüz olduklarını; zamanı kullanım biçimlerinin işi olanlara göre daha kötü olduğunu bulmuştur. İşsiz grubun depresyon puanları işi olanlara göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir.

Tiggemann ve Winefield (1984) mezun gençler üzerinde işsizliğin psikolojik etkilerini belirlemeye yönelik boylamsal bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda işsizliğin gençler üzerinde belirgin psikolojik etkileri olduğu belirlenmiştir. İşsiz gençler uyum sağlamakta güçlük çekmekte, sıkıntı, mutsuzluk, çaresizlik gibi daha olumsuz duygu durum göstermektedir. İşsiz gençler işi olanlara göre daha fazla depresif duygu durum sergilemektedir.

Hammarstrom ve Janlert (1997) genç işsizliğine ilişkin boylamsal bir çalışmada kaygılı ve depresif semptomları incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini zorunlu eğitimin son yılındaki 1083 öğrenci oluşturmaktadır. Eğitimlerinin son yılında araştırmaya katılan tüm öğrencilerle 5 yıl sonra tekrar görüşülmüştür. Araştırmanın tekrar edildiği dönemde katılımcıların 493'ü en az 1 haftadır işsizken, 567'si ise bir işe sahiptir. Psikolojik sağlığı belirlemek için, kaygı ve depresif semptomları tespit etmeye yönelik ölçekler uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda uzun işsizlik süresinin kaygı şikâyetlerinde artışa yol açtığı tespit edilmiştir. İşsizlik süresi arttıkça kaygı semptomları da artış göstermektedir. İşsizliğe verilen kaygı tepkileri hızlı bir şekilde gelişmektedir. Depresif semptomlar göz önünde bulundurulduğunda, işsizlikle depresyon arasında bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Depresif semptom olasılığı işsizlik süresi 1 yıl veya daha fazla

olduğunda artmaktadır. Araştırmanın vardığı önemli sonuçlardan biri de katılımcıların ruh sağlığındaki olumsuz değişimleri etkileyen en önemli faktörün işsizlik olarak bulunmuş olmasıdır. Stres ise, işsizlik ve kötü sağlık arasındaki önemli aracı faktörlerden bir tanesidir.

Murphy ve Athanasou (1999) işsizliğin ruh sağlığı üzerindeki etkisini ele alan meta analitik bir çalışma yapmıştır. Bireyin istihdam durumundaki değişimin, bireyin ruh sağlığını etkileyeceği iddiasına dayanan 16 boylamsal çalışma araştırma kapsamında incelenmiştir. Araştırmanın amacı iş kaybının işsiz bireyin ruh sağlığını etkilediği iddiasına bilimsel kanıt oluşturabilmektir. Araştırmanın sonucunda depresif duygu durumun işsizlikle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. İşsizlik, işini kaybeden bireyler üzerinde olumsuz psikolojik etkiye sahiptir. İşsiz bireyler işi olanlara göre daha semptomatiktir. İş kaybı stresi tetiklemektedir. İşli olan bireyler, öğrencilere ve işsizlere göre daha az sağlık problemi belirtmektedir.

Rathmann vd. (2016) Avrupa ve Kuzey Amerika'da toplam 31 ülkede yaptıkları araştırmada ekonomik durgunluğun genç işsizliğine ve ruh sağlığına etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda durgunluk döneminin ruh sağlığı şikâyetleriyle olumlu ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Rathmann vd. 2016: 809). Genç işsizliği oranındaki artış, özellikle sosyo-ekonomik seviyesi düşük gençlerde kaygı yaratabilmekte, stres seviyesi ve gelecek endişesinde artışla sonuçlanabilmektedir; tüm bunların muhtemel sonucu ise gençler arasında psikolojik şikâyetlerin çoğalması olmaktadır (Rathmann vd. 2016: 816).

Thern vd. (2017) İsveç'te genç işsizliğinin ruh sağlığı üzerindeki uzun süreli etkisini inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırma kapsamında 17-24 yaş grubu işsiz gençlerle ilk olarak 1983-1986 yılları arasında görüşmeler yapılmış, bu görüşmeler 1991-1994 yıllarında tekrarlanmış ve iki dönem karşılaştırılmıştır. Makale kapsamında 19 yıl aradan sonra takip araştırması yapılmıştır. Uzun süreli takip araştırmasının sonucunda genç işsizliğinin psikolojik rahatsızlık tanısı alma riskiyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Thern vd. 2017: 347). Ayrıca genç işsizliğinin alkol ve madde kullanımıyla güçlü bir ilişkisi olduğu görülmüştür.

## **İşsizlik Kaygısı**

Dünya ekonomisinde durgunluk ve tekrarlayan ekonomik krizler işsizliği artırmaktadır. Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi gençler bu tablodan en çok etkilenen gruplardan biridir. İşsizlik gençlerin kaygı düzeyini artırmaktadır, yüksek işsizlik oranları iş piyasasına girmeye hazırlanan gençlerin de kaygı yaşamasına yol açmaktadır. İşsizliğin psikolojik etkileri incelenirken kaygı konusunun daha ayrıntılı ele alınması bu bakımdan faydalı olacaktır.

Kaygı; en genel anlamıyla tehlike veya talihsizlik korkusunun ya da beklentisinin yarattığı bunaltı veya tedirginlik; usdışı korkudur (Budak, 2005: 432). Endişe ve kaygı farklı baş etme becerileriyle ilgilidir. Gana, Martin ve Canouet (2001) yaptıkları araştırmada sözü edilen iddiayı destekleyen veriler elde etmiştir. Bu araştırmada kaygı ve endişenin çift yönlü ilişki içinde olmadıkları, endişenin kaygı

üzerinde etki yarattığı, endişenin depresyon üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı fakat dolaylı olarak kaygı üzerinden depresyon ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Belirsizlik korkusunun kaygıdan çok endişe ve depresyon üzerinde etkili olduğu, belirsizlik korkusunun daha şiddetli endişe ve depresyona neden olduğu bulunmuştur. Endişenin kaygıyı etkilediği fakat tersi yönde bir ilişkinin olmadığı, endişe ve kaygının farklı yapılar olduğu anlaşılmıştır (akt. ; Sarı, 2007). Kaygı bireyin bilmediği bir kaynaktan gelen bir korku halidir ve kaygının şiddeti, algılanan tehlikeye kıyasla çok daha büyük ve yoğunudur (Uçman, 2006).

Birey yaklaşmakta olduğunu sandığı bir tehlikeden dolayı tedirginlik ya da endişe duymaya başladığında, aslında hissettiği kaygı duygusu olmaktadır. İş bulamama beklentisi karşısında genç birey umutsuz ve çaresiz kalacak; hatta bunalıma sürüklenecektir. Bu duygudurumdaki genç geleceğinden de ümitsiz ve tedirgin olacaktır (Önocak, 2008: 37).

İşsiz sayısı çok olan toplumlarda yaşayanların karamsar ve gelecekle ilgili kaygıları ön plana çıkmakta, bu durum yoğun öfke duygusu beraberinde her an patlamaya hazır bir kesimi ortaya çıkarmaktadır (Aytaç ve Keser, 2002). Üniversite son sınıfa gelmiş ve kısa zamanda hayata atılarak yaşamını devam ettirecekleri bir gelir elde edecekleri işi seçecek olan gençlerde kararsızlık ve bunun doğal bir sonucu olan; umutsuzluk, tutarsızlık ve işsizlik kaygısının yüksekliliği görülmektedir (Aytaç ve Bayram, 2001).

Ersel (1999) işsizliğin yaratmış olduğu en büyük sorunun, bedensel değil ruhsal; getirebileceği sefalet değil doğurduğu kin ve korku olduğunu belirtmiştir. Yüksel (2003) de işsizlerin çoğunluğunun kızgınlık duyduğu, geleceğe ilişkin umutları ile iş bulma umutlarının bulunmadığına dikkatleri çekmiştir. Belki de üniversite mezunu olup bir türlü iş bulamayan gençler için en sıkıntılı süreç aile baskısı ile başa çıkmak zorunda kalışlarıdır. Bu baskılardan bunalan gençlerin içlerindeki saldırganlık dürtülerini bir amaca yöneltme gereksinimi, kolayca yasa dışı yollara sapmalarına zemin hazırlayabilir. Ayrıca gençlerde en sık kaygıya yol açan durumlar, kontrolü kaybetme korkusu; saldırganlığı ve öfkeyi açığa vurma- ifade etme ve cinsellikle ilgili kaygılar; bağımlılık ve bağımsızlık ihtiyaçları arasındaki çatışmadan doğan kaygı; arkadaşlarından kabul görmeye ilgili kaygı; cinsel kimlik ve beden imgesi ile kaygı; bireysel rekabetlerle ilgili kaygılardır. Kaygı, birey için istenmeyen gerilim yaratan bir duygu olduğundan kaygıyı yaşayan kimse, bunu ortadan kaldırmaya çalışır. Gençler, bazen kaygılarını giderebilmek için alkol ve madde kullanımı gibi hoş olmayan yöntemler seçebilirler. Gençteki kaygı, eğer uygun şekilde tedavi edilmezse süregenleşebilir. Eğer kaygı çok aşırıysa ortaya panik ve dehşet çıkar (Murat vd. ; 2009: 177).

## **Psiko-Sosyal İşsizlik Teorileri**

İşsizlik birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle birçok disiplinin çalışma konusunu oluşturmuştur. Bu çalışmalarda işsizliğin etkileri incelenmiş, nedenlerine ve çözümüne ilişkin yorumlar yapılmış, çeşitli işsizlik teorileri

geliştirilmiştir. İşsizliğin bireyin psikolojisine etkileri de psikologlar tarafından uzun yıllardır araştırılmaktadır. Araştırmacılar işsizlik olgusunu farklı yaklaşımlar ve bakış açılarıyla incelemiştir.

Bugün psikoloji alan yazına baktığımızda işsizliği açıklamada etkili olabilecek dört ana teoriyle karşılaşmaktayız. Bunlar Psikososyal Gelişim Teorisi, Öğrenilmiş Çaresizlik Teorisi, Güdülenme ve Duygu Yükleme Teorisi ile Beklenti-Değer Teorisidir.

#### *Psikososyal Gelişim Teorisi*

Erikson'un (1968) Yaşam Boyu Gelişim teorisi genç işsizliğinin sonuçlarını anlamakta etkili olmaktadır. Erikson'a göre fiziksel gelişimimize benzer biçimde yaşam boyu psikolojik bir gelişimden de geçmekteyiz. Erikson bütün yaşam döngüsünü "Sekiz Evre"ye bölmüştür (Miller, 2008: 211). Bu evreler; bebeklik, erken çocukluk, oyun çağı, okul çağı, ergenlik, genç yetişkinlik, orta yetişkinlik ve yaşlılıktır. Miller'a (2008: 211) göre bu sekiz evre yaşam boyu süren çeşitli ego kaygılarının doruğa ulaştığı sekiz kritik dönemece denk gelmektedir. Birey her bir aşamada psiko-sosyal krizlerle karşılaşmaktadır. Erikson her krizi, olası olumlu ve olumsuz sonuçları olan birer boyut olarak açıklamıştır. Sağlıklı bir kişilik kazanmak için bu dönemlerdeki çatışmalarla başarılı bir şekilde baş edebilmek gerekmektedir. Ancak bu şekilde yeni bir gelişim evresine geçilebilmektedir. Her evre öncekilerin üstüne kurulmakta ve öncekilerin hepsinden yeni bir bütünlük ortaya çıkmaktadır. Her evredeki başarısızlık ileride psiko-sosyal problemlere yol açabilecektir.

Psiko-sosyal gelişim teorisinde Erikson işsizlikten ve gelişim üzerindeki etkilerinden bahsetmemiştir; fakat beşinci evre olan ergenliğin, işsizliğin etkilerini açıklamakta etkili olabileceği düşünülmektedir. Beşinci evre "kimlik ve benimsenmeye karşı rol karmaşası" olarak adlandırılmaktadır ve bu evrenin temel görevi (mesleki ve cinsel) kimlik oluşumudur (Miller, 2008: 216). Bireyler bu aşamada, toplumda kendilerine anlamlı bir yer ve rol bulmaya ve gelecek hedeflerini tanımlamaya çalışmaktadır. Bu şekilde birey olarak kendilerini tanımlama imkânı bulmaktadırlar. Erikson'a göre ergenler bu aşamada birçok çelişkili seçenekle karşılaşmakta, bunlardan en önemlisi ise bireyin gelecek yaşamını etkilemesi nedeniyle meslek seçimi olmaktadır. Kimlik oluşumunun meslek seçimiyle doğrudan bağlantılı olması işsizliğin kimlik oluşumu açısından bir tehdit oluşturmasına yol açmaktadır. Erikson'a (1968) göre eğer ergen sosyal bir kimlik oluşturamazsa bir sonraki aşamada kimlik karmaşasıyla karşılaşabilmektedir (akt.; Yılmaz, 2002: 9). Bir işe sahip olmak kimlik algısını güçlendirirken, işsizlik kimlik karmaşasına neden olabilmektedir.

#### *Öğrenilmiş Çaresizlik Teorisi*

Öğrenilmiş çaresizlik teorisi Seligman (1975) tarafından geliştirilmiş ve daha sonra Abramson ve arkadaşları teoriyi yeniden formüle etmiştir (Rodriguez, 1997: 325). Teori önceleri hayvan deneylerindeki bulguları açıklamak amacıyla geliştirilmiş fakat daha sonra insan davranışları, çocuk gelişimi ve stresle bağlantılı hastalıkları açıklamak amacıyla da kullanılmıştır.

Öğrenilmiş çaresizlik olumsuz davranışlardan kaçınma çabası yokluğuyla tanımlanan bir öğrenilmiş davranış yapısıdır, bireyin kontrol edemediği olumsuz olaylara maruz kalmasıyla ortaya çıkan çaresizlik duygusu ve motivasyonsuzluk için kullanılan terimdir (Budak, 2005: 560). Öğrenilmiş çaresizlik, birey, davranışları ve ortaya çıkan sonuçlar arasında yeterli bağlantı olmadığını fark ettiğinde ortaya çıkmaktadır. Sonuçlar bireyin davranışından bağımsız gelişmektedir ve birey sonuçlar üzerinde kontrolü olmadığını hissetmektedir.

Öğrenilmiş çaresizlik bilişsel, güdüsel ve duygusal olmak üzere üç tip soruna yol açmaktadır. Bilişsel olarak yeni öğrenmeleri engellemektedir. Tiggemann ve arkadaşlarına (1993) göre sonuçların kontrol edilemez olduğu beklentisi, kontrol edilebilir olanları fark etmeyi ve dolayısıyla problem çözme becerisini etkilemektedir. Bu durumdan güdülenme de olumsuz etkilenmekte, olayları kontrol etmek için istek ve güdülenme düşmektedir. Önemli olayları kontrol etmedeki yetersizlik acı verici olabilmektedir, bu bağlamda öğrenilmiş çaresizliğin duygusal etkisi kaygı ve ileri aşamalarda depresif duygulanım olabilmektedir.

Genellikle bireyin kontrolü dışında gerçekleşen bir durum olarak işsizlik veya işsizlik tehdidi altında yaşamak bireyin öğrenilmiş çaresizlik yaşamasına neden olabilecek faktörlerdendir (Kümbül-Güler, 2009: 504). Goldsmith ve Veum işsizlik sürecin uzamasının öğrenilmiş çaresizliği körüklediğini, işini kaybeden bireyin öncelikle iyimser bir hava içinde, aktif bir şekilde iş bulma için girişimlerde bulunduğunu yani aktif iş arama sürecinde olduğunu belirtmektedir (akt. Kümbül-Güler, 2009: 505). Fakat araştırmacılara göre, işsizlik süresi uzadıkça bu iyimser hava yeri kötümserliğe ve dolayısıyla çaresizliğe bırakmaktadır (akt. Kümbül-Güler, 2009: 505). İşsizlik, çaresizliği ve kontrolsüzlüğü beraberinde getiren bir olgu olduğu için öğrenilmiş çaresizlik teorisi işsizliğe uyarlanabilmektedir.

#### *Güdülenme ve Duygu Yükleme Teorisi*

Weiner 1985'te duygu ve güdülenmenin yüklemel analizini yaparak, kişilerin nedensel yüklemelerine bağlı olarak, iyi ve kötü sonuçlara verebilecekleri tepkiyi açıklamaya çalışmış, sonuçta güdülenme-güdüleme ve duygu yükleme teorisini geliştirmiştir (akt. Winefield vd. ; 1992: 214). Teoriye göre insanlar olayların neden ortaya çıktığına dair açıklamalar yapmaya çalışmakta ve yaptıkları açıklamalar daha sonraki duygu ve davranışlarını etkilemektedir. Yükleme teorisi insanların bu eğilimleriyle ilgilenmektedir.

Teori olumsuz sonuçlara (işsizlik gibi) ilişkin nedensel yüklemelerin; *odak* (içsel-dışsal), *sabitlik* (sabit-değişken) ve *kontrol edilebilirlik* (kontrol edilebilir-kontrol edilemez) olmak üzere üç boyutta gerçekleştiğini varsaymaktadır (Winefield vd. ; 1992: 214).

Teoriye göre başarı veya başarısızlığın, kişilik, yetenek ve çaba gibi içsel nedenlere bağlı olarak algılanması özsaygının düşmesine veya yükselmesine yol açmaktadır. Birey başarıyı kendine atfettiğinde özsaygısı yükselirken, başarısızlığın nedenini kendinde aradığında özsaygısı zedelenmektedir. Gelecekteki hedeflere

ulaşabilmek veya ulaşamamakla ilgili tüm duygular sabitlik boyutundan etkilenmektedir. Olumsuz olayların sabit nedenlere yüklenmesi ve geçmişte olduğu gibi gelecekte de olumsuz sonuçlarla karşılaşılacağı beklentisi umutsuzluğa yol açmaktadır (Winefield vd. ; 1992: 215). Kontrol edilebilirlik boyutunun öfke, memnuniyet, suçluluk ve acıma gibi duygular üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Olumsuz sonuçların başkaları tarafından kontrol edilen faktörlere bağlı olduğu düşüncesi öfke duygusuna yol açmaktadır. Suçluluk da kontrol edilebilirlik boyutuna dayanmaktadır ancak öfke dışı yönelirken suçluluk içe yönelmektedir.

İşsizlik kötü bir sonuç olduğuna göre Weiner'in Güdülenme-Güdüleme ve Duygu Yüklem Teorisi bu duruma uyarlanabilmektedir. İşsiz bireylerin işsizliklerine ilişkin nedensel yüklemelerine bağlı olarak verebilecekleri tepkiler bu teoriyle tahmin edilebilmektedir.

Öğrenilmiş çaresizlik teorisi, çaresizliği, öğrenilmiş ve evrensel biliş olarak tanımlarken, yüklem teorisi, öğrenilmiş çaresizlik teorisinden farklı olarak genel nedensel yüklemeler (yükleme stili) yerine, özel olaylarla ilgili nedensel yüklemelerle ilgilenmiştir. Bir olayın sonucunda ortaya çıkan olumlu veya olumsuz duygusal tepki, olayın nedeninden değil, olaya ilişkin başarı veya başarısızlık gibi yüklemelerden kaynaklanmaktadır.

#### *Beklenti-Değer Teorisi*

Beklenti-Değer Teorisi bireyin bir amaca ulaşmak için sahip olduğu güdülenmenin gücü veya seviyesi ile bu amaçla ilgili beklentileri, içsel değer ve kuvvetlerini ilişkilendirmeye çalışan bilişsel-güdüsel bir teoridir (Vansteenkiste vd.; 2005: 270). Teori insanların başarı yönündeki güdülenmelerinin ödül beklentilerine bağlı olduğunu savunmaktadır.

Beklenti-Değer teorisi temelleri matematiksel karar verme teorisine dayanmaktadır. Matematiksel karar verme teorisi, başarı veya başarısızlıkla (kazanma ve kaybetme) ilişkili olasılık ve değerlere dayanan başarı beklentisini maksimize eden mantıklı karar verme olarak tanımlanabilmektedir.

İşsiz bireylerin iş arama davranışını, işsizlik deneyimini ve psikolojik iyilik halini açıklamak amacıyla Feather 1963 yılında teoriyi işsizlik alanına uygulamıştır.

Beklenti-Değer teorisi, beklentilerin ve öznel değerlerin belirleyicilerinin ve bu değişkenlerin eylem eğilimini belirlemek için nasıl bir araya geldiğini analiz etmeye çalışmaktadır (Feather, 1992: 317). Bireyin eylemleri, bu kişinin beklentileri ve sahip olduğu öznel değerlerle ilişkilidir. Öznel değerler (kuvvetler), bireyin alternatif eylemleri ve bunların olası sonuçlarıyla ilişkili olup, cazip veya caydırıcı olay veya sonuçları ifade etmekte, pozitif veya negatif olabilmektedir.

Beklentiler, belli bir eylemin, gerekli standartlara göre yapılarak başarılı sonuç vereceğine, bu sonucu pozitif veya negatif neticelerin takip edeceğine ilişkin inançları içermektedir (Feather, 1992: 316). Beklentiler, başarı ve başarısızlıkla ilişkilidir ve sonuca ilişkin öznel değerler davranışın ortaya çıkmasına yol açmaktadır

(Yılmaz, 2002: 15). İş arama güdülenmesi, bireyin iş bulacağına ilişkin beklentisine ve işin cazip veya caydırıcı görünmesine bağlı olarak değişiklik gösterecektir. Ayrıca iş bulma beklentisi bireyin geçmiş iş yaşamından da etkilenmektedir.

Değerler, eylemler ve olası sonuçlarıyla bağlantılı, beklenen doyum ve doyumsuzluk gibi, pozitif ve negatif duyguları içermektedir. Beklentilerle birlikte, ihtiyaçlar ve öznel değerler de bireyin belli bir doğrultuda hareket etmeye güdülenmesini belirlemektedir. Bir işin öznel değeri işin algılanan niteliğine ve bireyin ihtiyaç ve değerlerine bağlıdır (Feather, 1992: 318). İş aramak üzere güdülenme, bireyin iş görüşmesi vb. sonrasında işe alınabilmeye ilgili beklentilerinden ve işi ne kadar cazip veya caydırıcı gördüğünden etkilenmektedir. Çalışma koşulları, gelir, işin sağladığı olanaklar, mesleki gelişime katkısı, tanımlanmış bir hedefin olması, diğerleriyle ilişki olanakları işin cazibesini artıran değişkenlerdir ve iş arama güdülenmesini artırmaktadır.

Araştırmacılar işsizliğin birey üzerindeki etkilerini açıklamaya yönelik birçok teori geliştirmiştir. Yukarıda ayrıntılı incelenen temel teorilerin dışında işsizlik konusunda farklı bakış açıları sunan, Evre Teorisi, Yoksunluk Teorisi, Aracılık Teorisi ve Vitamin Modeli gibi özel teoriler de mevcuttur. Makalenin bundan sonraki bölümünde genç işsizliğini açıklamaya yönelik teoriler ele alınacaktır.

## Genç İşsizliği Teorileri

Genç işsizliğini teorik çerçevede açıklamaya çalışan çok sayıda yaklaşım bulunmaktadır. Bu teoriler gençlerin işgücü piyasasına ilk kez girişleri, kariyer beklentileri, işverenin kriz dönemlerinde genç işgücüne yönelik tutumu ve ücret temelli birçok etkene bağlı açıklamalar yapmaktadır.

### *İş Arama Teorisi (Job Search Theory)*

İş arama teorisi gençler arasında görülen yüksek işsizlik oranlarının, gençlerin iş değiştirme sıklıklarına bağlı olduğunu öngörmektedir (Yazar-Aslan, 2014: 40). İş arama teorisi genç çalışanları az yetenekli ve yetenekli olmak üzere ikiye ayırır. Teori daha çok yetenek düzeyi düşük olan gençlerin iş arama stratejileriyle ilgilenir, bu gençlerin iki önemli özellik taşıdığını vurgular. Bu strateji iki temel öğeye dayanır. Birincisi sözü edilen gençler işgücü piyasasına henüz katıldıkları için iş çevresine yabancıdırlar, çalışma hayatı konusunda beceri düzeyleri yetersizdir dolayısıyla sorun çözme becerileri düşüktür. İkincisi daha az yetenekli olan gençler; okul hayatından mümkün olduğunca erken ayrılma eğilimindedirler, çalıştıkları işten duydukları tatminsizlik nedeniyle sık iş değiştirirler. Teoriye göre yetenekli gençlerin ise eğitim hayatları görece olarak daha uzun sürelidir, yetenekleri dolayısıyla iş seçerken daha uzun vadeli düşünürler; ayrıca meslek alanındaki bilgi ve becerilerinin daha fazla olmasından dolayı mobiliteleri daha düşüktür (Abak, 2009: 9).

Teori gençler arasındaki yüksek işsizliğin, gençlerin iş değiştirme sıklıklarıyla ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Gençler işten duydukları tatminsizlik nedeniyle sık iş değiştirir, daha iyi işler bulmak için işten ayrılma eğilimi gösterirler.



*Seçici İşten ıkarma Teorisi (Selective Redundancy Theory)*

Ekonominin durgun olduğu dönemlerde ve kriz dönemlerinde ekonomik dalgalanmalardan en fazla etkilenen grubun gençler olduğu seçici işten çıkarma teorisi ile açıklanmaktadır (Yazar-Aslan, 2014: 41). Teoriye göre işverenler, çeşitli gerekçelerle işten çıkarmalarda öncelikle genç işçileri tercih etmektedirler. Çetinkaya'ya (2010) göre bu gerekçeler, mesleki birikimlerinin yetişkin çalışanlara oranla az olması nedeniyle gençlerin ilk olarak işten çıkarılmasının işverenler açısından maliyet olarak daha krlı olması, gençlerin işgücü piyasalarına yeni katılmaları ve sık iş değiştirmeleri nedeniyle işte kalma sürelerinin kısa olması ve işten çıkma tazminatlarının hizmet süresi ile orantılı olması nedeniyle maliyetlerinin yüksek olmaması olarak gösterilmektedir (akt. Yazar-Aslan, 2014: 42).

*Yaşam Süresi Teorisi (Life Cycle Theory)*

Yaşam Süresi Teorisi genç istihdamının ücretlerin düşük, uzun vadeli kariyer beklentilerinin az olduğu işlerde yoğunlaştığını ileri sürmektedir. zaydın (2013) cret düzeyinin düşük olduğu işlerde genç istihdamının yoğun görülmesinin nedenlerini, gençlerin kişisel ilişkilerin yoğun olduğu sosyal bir iş çevresi aramaları, üstlendikleri maddi ve manevi sorumlulukların az olması nedeniyle mobiliteilerinin yüksek olması ve işveren tarafından kendilerine dikkate değer bir eğitim harcaması yapılmaması şeklinde özetlemektedir (akt. Yazar-Aslan, 2014: 42). Teoriye göre bu durumda olan gençler, er ya da geç işlerini değiştirmeye yönelecektir. Yaşları ilerledikçe ve bir takım sorumluluklar almaya başladığı (evlenmek ve evlerinden ayrılmak gibi) mali sorumlulukları da artacak ve daha iyi maddi imknlar sunan işler aramak zorunda kalacaklardır (Abak, 2009: 10). İyi bir mesleki eğitim almadan, daha iyi mali imknlar sunan bir iş bulmak için işinden ayrılanların nitelikli bir iş bulma şansları da fazla yüksek olmayacaktır. Tecrübeleri az olduğu için de nitelikli bir iş bulma ihtimalleri az olacaktır.

*Trend Teorisi (Trend Theory)*

Genç işsizliğindeki artan eğilimle ilgili olan trend teorisi, işsizliği sosyal yapı ve sosyal davranışlar gibi llmesi kolay olmayan bir takım nedenlere dayandırmaktadır. Teorinin ne sürdüğü nedenler tartışılmaktadır. Teori genç işsizliğine yönelik iki temel yaklaşım ne sürmektedir. Birinci yaklaşıma göre, endüstriyel ekonomilerde iş değiştirme sıklığının artmasındaki en önemli etken işten duyulan tatminsizlik olup bu durum çalışanları daha cazip işler bulmak için işten ayrılmaya sevk etmektedir (Yazar-Aslan, 2014: 43). Abak'a göre (2009) yetişkin işçiler, iş değiştirme davranışları konusunda daha tutucudur, iş tatminsizliği dolayısıyla hissettikleri rahatsızlıkları, işten ayrılmak yerine, grev gibi hareketlerle göstermeyi tercih ederler; iş değiştirme olgusu doğal olarak gençler arasında daha yaygındır, tatminsizlik en açık biçimde iş değiştirme oranlarının yükselmesi şeklinde ortaya çıkar. İkinci yaklaşım ise, genç işsizliğindeki trendi, genç işgücü talebindeki ve arzındaki değişmelere bağlar. Gündoğan'a göre (2007) zellikle II. Dünya Savaş'ından sonra bazı demografik nedenlerle genç işgücü arzı, genç işgücü talebi

karşısında yüksek kalmış, ayrıca kadın istihdamının yükselmesi de genç işgücüne olan talebi azaltmıştır (akt. Yazar-Aslan, 2014: 43).

*Sıra İşsizlik Teorisi (Queue Unemployment Theory)*

Sıra işsizlik teorisinin temel varsayımı, iş piyasasında farklı yaş grupları arasındaki, geleneksel bir takım faktörlerin ortaya çıkardığı ücret farklılıklarıdır (Abak, 2009: 11). Yetişkin işçiler deneyim vb sebeplerle görel olarak daha yüksek ücret alırken, genç işçiler daha düşük bir ücret düzeyinde çalışırlar. Düşük ücretlerden memnun olmayan genç işçiler işten ayrılırlar. Fakat bu genç insanlar yaşları ilerledikçe sık sık iş değiştirmelerinin yarattığı dezavantaj dolayısıyla tecrübesiz kalır ve yeniden iş bulmakta zorlanırlar (Abak, 2009: 11). Bir diğer açıklama da genç çalışanların yetişkin ücretleri almaya elverişli duruma geldiklerinde işten çıkarıldıkları yönündedir.

## **İşsizlik ve Psikolojik Etkileri Arasındaki İlişkiyi Belirleyen Demografik Özellikler**

İşsizlik konusunu ele alan psikoloji alan yazını incelendiğinde, işsizliğin psikolojik iyilik halini olumsuz etkileyen, psikolojik semptomların ortaya çıkmasına yol açan bir durum olduğu yönündeki bulgulara rastlanmaktadır (Murphy ve Athanasou, 1997). Bununla birlikte, bireylerin işsizlik deneyimleri ve işsizliğe verdikleri tepkiler sosyo-demografik özelliklere bağlı olarak birbirinden farklılık göstermektedir. İşsizlik ve psikolojik etmenler arasındaki ilişkiyi belirleyen sosyo-demografik özellikleri yaş, cinsiyet, eğitim durumu başlıkları altında incelenebilir.

### **Yaş**

İşsizlik ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörlerden biri de yaştır (Hepworth, 1980: 145; Warr ve Jackson: 77, 1984; Gurney, 1980: 205). Warr ve Jackson (1984) işsizlik süresi ve yaşın, işsizlik deneyimi üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini 954 vasıfsız ve yarı vasıflı işlerde çalışmış işsiz erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşı 16-64 arasında değişmektedir ve yaşın işsizlik deneyimi üzerindeki etkisini belirleyebilmek için katılımcılar 5 yıl aralıklarla 10 yaş grubuna bölünmüştür. İşsizliğin sağlık üzerindeki etkisi, ekonomik stres ve sıkıntı ile ilişkisi incelenmiş, işe verdikleri önem ve işi olan bir eşe sahip olmanın da işsizlik deneyimine etkisi ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda 30-49 yaş arası işsiz erkeklerin daha çok psikolojik yıkım bildirdiği ve gelir durumundaki değişikliğe bağlı olarak daha çok ekonomik sıkıntı yaşadığı görülmüştür (Warr ve Jackson, 1984: 84). Araştırmada işsizlik süresi uzadıkça sağlığın bozulduğu, ekonomik sıkıntının arttığı belirlenmiştir.

Hepworth (1980) da yaş, mesleki statü ve işsizlik süresinin işsizliğin psikolojik etkileriyle ilişkisini incelemiştir. Yaşları 19-63 arasında değişen, işsiz kalma süreleri birbirinden farklı 92 erkekte oluşan katılımcılara Genel Sağlık Anketi ve Yaşam Doyum Ölçeği uygulanmıştır. 45-54 yaş grubundaki kişilerin iyilik

hali ve ruh sağlığının diğerlerinden daha kötü olacağı, işsiz kalınan srenin de aynı olumsuz etkiye yol açacağı araştırmanın hipotezlerini oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda yaş grupları arasında fark olduğu bulunmuş ancak tahmin edilenin aksine 35-44 yaş grubundaki erkeklerin ruh sağlığının ve iyilik halinin diğerlerinden daha kötü olduğu sonucuna varılmıştır.

Gurney (1980) ise işsizliğin yeni mezun olmuş gençler üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Erikson'un gelişim modeline dayandırdığı araştırmada iş bulamamanın gencin mesleki kimlik oluşumunu engellediğini savunmaktadır. Araştırmanın hipotezi şudur: "Bir işe sahip olmak gencin kimlik algısını netleştirmekte ve iş bulamamak benlik algısının karışmasına yol açmaktadır". 247 erkek, 164 kızıdan oluşan katılımcıların yaş ortalaması 16,5'tir. Araştırmanın sonucunda mezun olduktan sonra iş bulmanın psiko-sosyal gelişim açısından olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Ancak iş bulamamanın olumsuz etkileri tespit edilememiştir. O nedenle de araştırmanın hipotezinin bir kısmı doğrulanmıştır. İş bulan kızların kimlik algısı daha nettir, erkeklerde aynı durum gözlenmemiştir. Ama yine de işsizlik gencin gelişimini engellemektedir.

Tiggemann ve Winefield (1984) yeni mezun olmuş gençlerde işsizliğin, duygu durumu, zsayđı, kontrol odağı ve depresyon üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. İşsiz mezunların daha çok olumsuz duygu durum belirteceği, zsayđı puanlarının daha düşük olacağı, dışsal kontrol algısının daha yüksek olacağı ve depresyon puanlarının yüksek olacağı tahmin edilmiştir (Tiggemann ve Winefield, 1984). Araştırmaya 761 kişi katılmıştır. İlk araştırma katılımcılar eğitimlerine devam ederken yapılmış, ikinci araştırma 1 yıl sonra tüm öğrenciler mezun olduğunda yapılmıştır. Mezun olan öğrencilerin 144' iş bulamamış, 617'si işe iş bulabilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 17,2'dir. İşsizliğin etkilerini belirlemek için zsayđı, depresyon ve kontrol odağı algısını ölçmeye yönelik psikolojik ölçekler kullanılmış, iş geçmişi ve duygu durumla ilgili sorulara da bu kapsamda yer verilmiştir. Çalışmanın sonucunda işsizliğin genç üzerinde belirgin psikolojik etkileri olduğu belirtilmiştir. İşsiz gençler daha az uyum sağlamakta, daha olumsuz bir duygu durum içinde bulunmaktadır. İşsizlerin zsayđısı daha düşük, depresyon puanı daha yüksektir bu da araştırmanın hipotezini doğrulamaktadır. zsayđı ve depresyon puanlarının işsizlerde daha düşük olması, işsiz gençlerin zsayđı ve depresyon puanlarının düştüğünü değil, işi olanların bu ölçeklerdeki puanlarının yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuçlar işsiz gençlerin özel bir grup oluşturduğunu ve yaşı daha büyük çalışanlardan elde edilen verilerin bu gruba genellenemeyeceğini göstermiştir (Tiggemann ve Winefield, 1984). İşsizliğin gençler üzerindeki etkilerini daha net görebilmek için uzun süreli boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

#### *Cinsiyet*

Toplumsal bir olgu olan işsizlik, toplum tarafından farklı roller verilen kadın ve erkekler üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Bu yönüyle cinsiyet faktörü işsizlik ve

psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiyi belirleyen aracı faktörlerden önemli bir tanesini oluşturmaktadır.

Cinsiyet ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar farklı yaklaşımları benimsemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden erkeği “ekmek parasını kazanan” kişi olarak gören yaklaşım, erkeklerin işsizliğin olumsuz sonuçlarından, toplumdaki maskülen (eril) rolü yıpranacağı için, daha çok etkileneceğini savunmaktadır. Waters ve Moore (2002: 172) finansal sıkıntı ve özsaygı arasındaki olumsuz ilişkinin erkeklerde daha yüksek olacağını iddia etmiştir. Kadınların ise eve ait işlerle meşgul olduklarını ve bunun da toplumsal rolleriyle uyumlu olduğu için işsizliği özsaygıları zedelenmeden yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de cinsiyete dayalı toplumsal roller değişmektedir. Erkek ailenin reisi, evin geçimini sağlayan kişi rolünden sıyrılırken, kadınlar da işgücü piyasasında yerlerini almaktadır. Çalışma hayatında yer almak için çaba gösteren kadının işsiz kalarak ev işlerine geri dönmek zorunda kalması işsizliğin olumsuz etkilerinden kurtulması değil, ev işlerine hapsolması anlamına da gelebilmektedir.

Kadınların işsizlikten erkeklerden daha az etkilendiğini varsayan cinsiyetçi kalıp yargılarının dışında yaklaşımlar da geliştirilmiştir. Leana ve Feldman (1991) işini kaybeden erkekler ve kadınların psikolojik ve davranışsal stres semptomlarında bir fark olmadığını belirtmiştir (akt.; Coxford, 1998: 24). Ancak kadın ve erkeklerin işsizlikle baş etme yöntemleri birbirinden farklılık göstermektedir. Erkekler iş arama gibi problem odaklı aktivitelere yönelirken, kadınlar sosyal destek arama gibi duygusal odaklı aktivitelere yönelmektedir.

#### *Eğitim*

İşsizlik ve eğitim arasındaki ilişkiyi ele alan oldukça az sayıda çalışma bulunmaktadır. Eğitim seviyesinin yükselmesinin iş garantisini beraberinde getireceği yönündeki yaygın kanı, eğitim seviyesi yüksek grupların işsizlik araştırmalarının dışında tutulmasını beraberinde getirmiştir.

Schaufeli ve VanYperen (1992) araştırmalarında teknik kolejden mezun, iyi eğitim görmüş, nitelikli işsizleri incelemiştir. Araştırmacılar iyi eğitim görmüş kişilerin, işlerini kaybettiklerinde, sosyal statülerinde sert bir düşüş olacağı için daha fazla psikolojik sorunla karşılaşacağını iddia etmiştir. Araştırma Hollanda’da teknik kolejde okuyan öğrenciler ve mezun olmuş işsizlerle yapılmıştır<sup>2</sup>. Çalışmada iki grup yer almaktadır. Birinci grup teknik kolejde eğitimine devam eden 635 öğrenciden oluşmaktadır. Grubun yaş ortalaması 22,8’dir. İkinci grup teknik kolejden mezun olan ve 1 yıldan fazla süredir işsiz olan 487 kişiyi kapsamaktadır. Yaş ortalaması 29,8 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşadığı psikolojik sıkıntıyı belirlemeye yönelik görüşmeler 2 yıl içinde 4 kez gerçekleşmiştir. Çalışanlar, işsizler ve eğitimine

<sup>2</sup> Hollanda eğitim sisteminde iki çeşit eğitim kurumu bulunmaktadır, üniversiteler teorik çalışma yapacak kişileri yetiştirirken, teknik kolejler mühendislik, eğitim, sağlık gibi alanlarda uygulama yapacak kişileri yetiştirmektedir.

devam edenler olmak üzere 3 istihdam durumu tanımlanmıştır. Araştırmanın hipotezi doğrultusunda uzun süredir işsiz olan mezunların, eğitimine devam eden gruptan ve çalışan gruptan daha fazla psikolojik sıkıntı gösterdiği tespit edilmiştir.

Tiggemann ve Winefield (1984) mezunlarda işsizliğin duygu durum, kontrol odağı ve depresyona etkisini incelemiştir. İşsiz mezunların, çalışanlara göre, daha olumsuz duygu durum belirtceği, özsaygılarının daha düşük olacağı, dıştan kontrol odağının daha güçlü olacağı ve depresyon puanlarının da daha yüksek olacağı öngörülmüştür. 761 gençle ilk olarak eğitim gördükleri sırada görüşmeler yapılmış, 1 yıl sonra görüşmeler tekrar edilmiştir. Araştırmanın tekrar edildiği dönemde 144'ü işsizken, 617'si bir işte çalışmaya başlamıştır. Çalışmanın sonucunda işsiz gençlerin, sıkıntı, mutsuzluk, çaresizlik gibi daha olumsuz duygu durum bildirdikleri, depresif duygu durumlarının da çalışanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İşsiz gençler ve çalışanlar arasında özsaygı puanları bakımından da farklılık göze çarpmaktadır, ancak bu fark çalışmaya başlayan gençlerin özsaygı puanlarındaki artışa bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Ersoy-Kart ve Erdost (2008) Türkiye'deki üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmada, üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısı yaşayıp yaşamadığını tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin işsiz kalma riskini nasıl değerlendirdikleri ve bu kaygının özsaygı ile ilişkisi ele alınmıştır. İşsizlik kaygısı ve öğrencinin sınıfı, cinsiyeti, eğitim tipi ve aile kökeni arasındaki ilişki de incelenen değişkenler arasında yer almaktadır. Üniversitede seçilen alanın, deneyimlenen işsizlik kaygısı üzerinde etkili olacağı öngörüsü ile farklı branşlarda eğitim almakta olan üniversite öğrencilerinden veri toplanmıştır. Bu bağlamda, sosyal bilimlerde veya fen bilimlerinde eğitim görenin, yaşanan işsizlik kaygısı seviyesini etkileyeceği öngörülmüştür. Araştırmanın katılımcılarını, Ankara Üniversitesi'nde fen bilimleri ve sosyal bilimlerde eğitim gören 287 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda fen bilimleri öğrencilerinin işsizliğe karşı, kendi işini kurmak gibi, alternatif çözümler bulduğu ve işsizlikle ilgili ülkenin koşullarını daha çok suçladığı tespit edilmiştir. Üniversitede alan seçimi mezuniyetten sonra iş bulmakta farklılığa neden olmaktadır. Sosyal bilimler öğrencileri ve fen bilimleri öğrencileri işsizlik riskini farklı değerlendirmekte ve işgücü piyasasında farklı iş olanakları ile karşılaşmaktadır. İşsizlik ve psikolojik etkileri arasındaki ilişkiyi eğitim seviyesi ve bununla birlikte eğitimin niteliği ve tipi de belirlemektedir.

Kocaeli Üniversitesi'nde yapılan çalışmada farklı bölümlerde eğitim görmekte olan son sınıf öğrencilerinin yaşadığı işsizlik kaygısı düzeyi incelenmiştir (Kıcı, 2010). Sözü edilen çalışmada ayrıca cinsiyet, ekonomik durum, özsaygı ve kontrol odağı inancı gibi değişkenlerle işsizlik kaygısı arasındaki ilişki incelenmiş; işsizlik kaygısının depresyon, kaygı ve stres belirtileri ile ilişkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya 128 kadın 152 erkek olmak üzere toplamda 280 üniversite öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin 161'i sayısal, 119'u sözel bölümde okumaktadır.

Sözü edilen araştırma sonucunda toplam kaygı puanına göre gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Genel olarak sosyal bilim alanında eğitim görmekte olan öğrencilerin kaygı düzeyinin, fen branşlarında eğitim görenlere nazaran oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ölçeklerden elde edilen puanlara bakıldığında cinsiyete göre anlamlı farklar bulunduğu görülmüştür. Bulgular kadın öğrencilerin ağrı yakınma içeren stres belirtilerini erkeklere kıyasla daha çok yaşadıklarına işaret etmektedir. Kadın öğrenciler yine bilişsel duyuşsal stres belirtilerini erkeklere göre çok daha yoğun deneyimlemektedirler. Fizyolojik stres belirtileri erkeklere kıyasla kadın öğrencilerde daha şiddetlidir. Genel kaygı puanı açısından da gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür, kadın öğrencilerde belirlenen genel kaygı düzeyi erkek öğrencilere kıyasla son derece yüksektir. Toplam işsizlik kaygısı yönünden de gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür, erkek öğrencilerin işsizlik kaygısı kadın öğrencilere göre daha yüksektir. Eğitim alınan branşlara göre işsizlik kaygısı düzeyi arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Her ne kadar, işsizlik karşısında izlenmesi düşünülen stratejilerde farklılıklar varsa da iş bulamama endişesi bütün son sınıf öğrencileri için benzer düzeydedir. Mezuniyet yaklaştıkça iş bulmanın gerekliliğini ve zorluğunu daha da güçlü biçimde kavrayan gençler, benzer kaygıları paylaşıyor gibidirler.

## Sonuç

Dünyanın ve Türkiye'nin en önemli sorunlardan biri olan işsizlik, dünya ekonomisinde yaşanan daralma ve tekrarlayan ekonomik krizler nedeniyle artmaya devam etmektedir. Gençler işsizlik riskine daha açık oldukları için bu sorundan en fazla etkilenen grubu oluşturmaktadır.

Gençlerin işgücü piyasasına katılımı, dünya çapında müreffeh, sürdürülebilir ve adil bir sosyo-ekonomik ortam için gereklidir. İş sahibi olmak genç birey için yalnızca ekonomik bağımsızlığın değil aynı zamanda yetişkinliğe geçişin de bir yoludur. Dolayısıyla işgücü piyasasının dışında kalan genç, yalnızca ekonomik güçlük yaşamamakta aynı zamanda kendinden şüphe duymakta, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşamaktadır.

İşsizlik sorununun farkında olan gençler, iş bulabilmek, işgücü piyasasında kendilerine daha avantajlı bir konum sağlayabilmek için yükseköğretime yönelmektedirler. Fakat eğitim seviyesinin ve işgücünün niteliğinin yükseltilmesi işsizlikle mücadelede yeterli olmamıştır. Rakamlar eğitilmiş genç işsizliğindeki artışı gözler önüne sermektedir. Eğitilmiş gençler arasında işsizliğin yaygınlaşması hissedilen gerilimin şiddetlenmesine yol açmakta; mezun olduktan sonra iş bulamamak, para kazanamamak gençlerin başarısızlık ve hayal kırıklığı duyguları yaşamalarına neden olmaktadır. İşsizlik gençlerde düşük özsaygı, kaygı, depresyon, suçluluk, öfke ve çaresizlik duygularına ve sosyal ilişkilerde başarısızlığa yol açmaktadır.

Yükseköğretilmiş gençlerin işgücü piyasasına girişte karşılaştığı zorluklar, yaşanan yoğun işsizlik üniversite eğitimine devam eden gençleri de

etkilemekte, bu gençlerin işsiz kalma kaygısı yaşamalarına yol açmaktadır. Bu durum gençlerde öfke, hayal kırıklığı, gelecekten umutsuzluk gibi duygulara yol açabilmektedir.

İşsizlik birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle birçok disiplinin çalışma konusunu oluşturmuştur. Çalışma psikolojisi alan yazınında da işsizlik olgusunu inceleyen, işsizliği ve genç işsizliğini kuramsal çerçevede açıklamaya çalışan çeşitli teori ve yaklaşımlar yer almaktadır. İşsizlik kaygısını ele alan bu alışma Türkiye’deki genç işsizliği, özellikle eğitlimli genç işsizliği hakkında kapsamlı veriler sunmaktadır. İşsizlik ve işsizlik kaygısının psikolojik etkilerine ilişkin hem teorik hem uygulama alanından bilgiler sunmaktadır.

İşsizlik gibi çok boyutlu ve yıpratıcı sorunun üstesinden gelme noktasında gençlerin bireysel çabalarının yetersiz kaldığı ortadadır. Eğitlimli genç işgücünün istihdam olanaklarının artırılması konusunda hkmetin, niversite yönetimiyle birlikte politikalar geliştirmesi gerekmektedir. İşsizliğin ve işsizlik kaygısının psikolojik etkileri düşünüldüğünde, üniversitelerin bünyesinde işsizlik kaygısı yaşayan öğrencilere psikolojik destek verecek ve iş arama motivasyonu sağlayacak danışmanlık merkezlerinin oluşturulması veya var olan merkezlerin bu yönde işlev kazanması faydalı olacaktır.

Alan yazında eğitlimli genç işsizliğini ele alan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. İşsizliğin genç nüfus üzerindeki etkilerini ele alacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Özellikle yıllar içerisinde işsizliğin ve buna bağlı yaşanan kaygının etkisini tespit etmeyi amaçlayan boylamsal çalışmalar yapılması faydalı olacaktır.

## KAYNAKÇA

- Abak, H. (2009). *Gençlerin İşsizlik Sorunu ve Mesleki Eğitimin Önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ansal, H. , Küçükçiftçi, S. , Onaran, Ö. ve Orbay, B. Z. (2000). **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Ataman, B. C. (1998). “İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, **53**, 59-72.
- Ataman, B. C. (1999). **İşgücü piyasası ve istihdam politikalarının temel prensipleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Aytaç, S. ve Bayram, N. (2001). *Üniversite Gençliğinin İş ve Eş Seçimindeki Etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) İle Analizi*, İşgüç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 3(1).  
<http://www.isguc.org/?p=artikleid=97vecilt=3vesayi=1veyil=2001> (10-01-2017)
- Aytaç, S. ve Keser, A. (2002). *İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi*, İşgüç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 4(2). (10-01-2017)
- Budak, S. (2005). **Psikoloji Sözlüğü**, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Coxford, L. M. (1998). *The Role of Social Support in The Job Seeking Behaviors of Unemployed Professionals*. Yayınlanmamış doktora tezi. The Claremont Graduate University, California.
- Çelik, K. (2006). *Unemployment Experience of Youth in Ankara and Şanlıurfa*. Yayınlanmamış doktora tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Ersel, B. (1999). “Ulusal Basında İstihdam ve İşsizlik Sorunları”, **Mercek**, 14, 52-67.
- Ersoy-Kart, M. ve Erdost, H. E. (2008). “Unemployment Worries Among Turkish University Students”, **Social Behavior and Personality**, 36 (2), 275–288.
- Eurostat (2017). *Glossary Youth Unemployment*.  
[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Youth\\_unemployment\\_rate](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Youth_unemployment_rate) (14-06-2017)
- Eurostat (2017). *Unemployment Statistics*.[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment\\_statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics) (14-06-2017).
- Feather, N. T. ve Bond, M. J. (1983). “Time Structure and Purposeful Activity Among Employed and Unemployed University Graduates”, **Journal of Occupational Psychology**, 56, 241-254.
- Feather, N. T. (1992). “Expectancy-Value Theory and Unemployment Effects”, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 65, 315-330.
- Gurney, R. M. (1980). “The Effects of Unemployment on The Psycho-Social Development of School-Leavers”, **Journal of Occupational Psychology**, 53, 205-213.



- Gürsel, S. , ve Ulusoy, V. (1999). **Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hammarstrom, A. ve Janlert, U. (1997). “Nervous and Depressive Symptoms in a Longitudinal Study of Youth Unemployment- Selection or Exposure?”, **Journal of Adolescence**, 20, 293-305.
- Hepworth, S. J. (1980). “Moderating Factors of The Psychological Impact of Unemployment”, **Journal of Occupational Psychology**, 53, 139-145.
- ILO (2016). *World Employment and Social Outlook. Trends for Youth 2016* [http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms\\_513739.pdf](http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_513739.pdf) (25-12-2016)
- Kümbül-Güler, B. (2009). “Bir Depresyon Teorisi Olarak Öğrenilmiş Çaresizliğin Çalışma Hayatındaki Yansıması”, Keser, A. , Yılmaz, G. ve Yürü, S. (ed). *Çalışma Yaşamında Davranış içinde*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 479-519.
- Lordoğlu, K. , Özkaplan, N. ve Törüner, M. (1999). **Çalışma İktisadı**, İstanbul: Beta Yayınları.
- Miller, P. H. (2008). **Gelişim Psikolojisi Kuramları**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Murat, N. , Cengiz, M. A. ve Terzi, Y. (2009). “Genç Nüfusun Sorun Algılaması: Trabzon Örneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research**, 2 (7), 175-184.
- Murphy, G. C. ve Athanasou, J. A. (1997). “The Effect of Unemployment on Mental Health”, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 72, 83-99.
- OECD (2017). *Youth unemployment rate*. <https://data.oecd.org/unemp/youth-unemployment-rate.htm> (14-06-2017)
- Önocağ, D. (2008). *İşsizlik Sürecinin Bireyler Üzerindeki Psikolojik ve Sosyo-Ekonomik Etkileri (Sivas Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Özdemir, S., Ersöz, H. Y. Ve Sarıoğlu, İ. (2006). **İşsizlik Sorununun Çözümünde Kobi’lerin Desteklenmesi**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Paul, K. I., ve Moser, K. (2006). “Incongruence as an Explanation for the Negative Mental Health Effects of Unemployment: Meta-Analytic Evidence”, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 79, 595–621.
- Rathmann, K. , Pfortner, T. , Hurrelmann, K. , Osorio, A. M. . Bosakova, L. , Elgar, F. J. ve Richter, M. (2016). “The Great Recession, Youth Unemployment and Inequalities in Psychological Health Complaints in Adolescents: A Multilevel Study in 31 Countries”, **International Journal of Public Health**, 61, 809–819.

- Rodriguez, Y. L. (1997). “Learned Helplessness or Expectancy-Value? A Psychological Model for Describing The Experiences of Different Categories of Unemployed People”, **Journal of Adolescence**, 20, 321-332.
- Sarı, S. (2007). *Sürekli Kaygının Yordayıcıları Olarak Belirsizliğe Tabammülsüzlük, Endişe ile İlgili İnançlar ve Kontrol Odağının İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Schaufeli, W. B. ve VanYperen, N. W. (1992). “Unemployment and Psychological Distress Among Graduates: A Longitudinal Study”, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 65, 291-305.
- Thern, E. , Munter, J. , Hemmingsson, T. ve Rasmussen, F. (2017). “Long-Term Effects of Youth Unemployment on Mental Health: Does an Economic Crisis Make A Difference?”, **Journal of Epidemiol Community Health**, 71, 344-349.
- Tiggemann, M. , ve Winefield, A. H. (1984). “The Effects of Unemployment on The Mood, Self-Esteem, Locus of Control And Depressive Affect of School Leavers”, **Journal of Occupational Psychology**, 57, 33-42.
- TÜİK (2009). *Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Nisan dönemi sonuçları* (Mart, Nisan, Mayıs 2009). [http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb\\_id=25veust\\_id=8](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25veust_id=8) (15-12-2016).
- TÜİK (2010). *Hanehalkı İşgücü Araştırması 2010 Ocak dönemi sonuçları* (Aralık 2009, Ocak, Şubat 2010). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6229> (16-12-2016).
- TÜİK (2017). *Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2017 Mart dönemi sonuçları*. <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24628> (15-06-2017)
- Uçman, B. (2006). *Endüstride Takım Çalışması Eğitiminin İş Doyumu, Motivasyon ve Kaygı Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- UÇÖ (1982). *Main Statistics (Annual)- Unemployment*. <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/c3e.html> (10-01-2017)
- UÇÖ (2009). *ILO Says Job Losses Are Increasing Due to Economic Crisis*. [http://www.ilocarib.org.tt/portal/index.php?option=com\\_content&task=view&id=1272&Itemid=368](http://www.ilocarib.org.tt/portal/index.php?option=com_content&task=view&id=1272&Itemid=368) (10-01-2017).
- UÇÖ (2017). *ILO: Küresel genç işsizliği son üç yılın en yüksek seviyesine çıktı*. <http://www.unicankara.org.tr/tr/ilo-kuresel-genc-issizligi-son-uc-yilin-en-yuksekk-seviyesine-cikti/> (14-06-2017)
- Vansteenkiste, M., Lens, W., Witte, H. D. ve Feather, N. T. (2005). “Understanding Unemployed People’s Job Search Behaviour, Unemployment Experience and Well-Being: A Comparison Of Expectancy-Value Theory and Self-Determination Theory”, **British Journal of Social Psychology**, 44, 269-287.

- Warr, P. ve Jackson, P. (1984). "Men Without Jobs: Some Correlates of Age and Length of Unemployment", *Journal of Occupational Psychology*, 57, 77-85.
- Waters, L. E. ve Moore, K. A. (2002). "Predicting Self-Esteem During Unemployment: The Effect of Gender, Financial Deprivation, Alternate Roles, and Social Support", *Journal of Employment Counseling*, 39, 171-189.
- Winefield, A. H., Tiggemann, M. & Winefield, H. R. (1992). "Unemployment Distress, Reasons For Job Loss and Causal Attributions for Unemployment in Young People". **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 65, 213-218.
- Yazar-Aslan, B. (2014). *Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Bir Alan Araştırması: Üniversite Öğrencileri Arasında Kaygı ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi, Ankara, Türkiye.
- Yılmaz, N. (2002). *Predicting Psychological Well-Being Of The Turkish Unemployed: The Role Of Self-Esteem, Negative Mood, And Job Search Motivation*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Young, W. D. (1985). *The Effect Of Length Of Unemployment On Self-Esteem, Locus of Control, And Anomy*. Yayınlanmamış doktora tezi. University of Tulsa, Oklahoma.
- Yüksel, İ. (2003). "İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4 (2), 21-38.

